

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V saboto 27. novembra (poznojesna) 1852.

List 95.

Od olepšanja vasi.

Kdor po unanjim obrazu kake vasi sodi omiko prebivavcov, se bo v svoji sodbi malokdaj motil.

Ni ravno treba, da morajo prebivavci premožni biti, ako je vas čedna in lepa, — če so le nekoliko omikani, in da jim je za to kaj mar, kar se lepo, čedno in koristno imenuje.

Olepšanje vasi je na več strani važna reč; za to bi moglo vsim sosesčanam in sosebnim županam toliko veljati, kakor čast in poštenje.

Bomo se tedaj o ti važni reči nekoliko pogovorili, in da se lepo po redu pogovorimo, razdelimo to svoje premissljevanje na dvoje, ter vprašamo:

1) zakaj se je dosihmal tako malo za olepšanje vasi storilo, in

2) kaj bi bilo o tem storiti?

Če bi kdo rekel: vasi ne morejo tako čedne in lepe biti, kakor mesta! — odgovorimo na to, da tudi vse mesta niso čedne, marveč so nekatere gerde in nesnažne kot gerde vasi; je tedaj tudi med mesti razloček. Ali gerdih mest ne postavljamo v izgled vasem, in tudi rečemo, da ni treba, da bi vas mogla nališpana biti, kakor marsiktero krasno mesto. Če je vas le lepo čedna, je že spolnila, kar se od nje terjati zamore.

Da pa spoznamo: kaj je zboljšati, moramo vediti: kaj je gerdo in nesnažno.

Vasi so večidel za to nar več nečedne, ker so poti njene gerde in slabe, in večidel še gerji, kakor je cesta zunaj njih. O slabim vremenu ni skoraj skoz marsiktero vas priti — človek, voz in živina se pogreznijo v blato. Če je zunaj vasi že davnej lepo suho, je v vasi še vse polno blata, ktero se v marsikterim kraju skozi celo leto ne posuši. Voda in gnojnica tečete iz marsikterih hiš leto in dan, in se nabirate v smerdljive luže. Ker se tu in tam vsa soderga pobitih lonc, peči, stekla itd. na kupe na cesto nosi, je ponoči celo nevarno, se skozi marsiktero vas peljati. V mlake, ktere dostikrat po vaséh stojé, se meče mala cerknjena žival in sto družih reči. (Dalje sledí.)

Ogled kmetijstva na Angleškem.

Občne premissljevanja.

(Dalje.)

3. Lepo je viditi, kako Angleško ljudstvo postavo spoštuje. To visoko spoštovanje, ktero iz tega izvira, da vsak človek, imeniten ali ne, je pred postavo enak, je vzrok, da, na priliko, policaji (Constabler) po ulicah veličanskiga mesta Londona, v katerim poltretji milion ljudi prebiva, celo brez vsiga orodja tako lepo red in mir ohra-

nijo, kakor malokje, in da je zadosti, ako nar sirovejšimu človeku policáj le migne, ga že vboga.

Ker se na Angleškem postave malo spremenjajo, se jih je ljudstvo že tako navzelo, da so mu po dolgi navadi kakor lastna natura postale. Ker tako vsak Anglež samostojno po pravilih postave živi, se pri njih tudi popolnoma tisto pravilo potrdi: „vsak za-se, Bog pa za vse!“

Tudi tiste 3 nar imenitniši posvetne reči: imenitnost po rojstvu, vědnost in denar so na Angleškem kaj lepo poravnane.

Angleški žlahniki so si ohranili svojo veljavnost, brez da bi jih drugi, ki niso žlahniga stanu, pisano gledali; na Angleškem pa je le pervorojenj sin žlahne rodovine posestnik predpravíc žlahnikov, on edini je namestnik žlahne rodovine in živavec glavniga premoženja; — vsi drugi sinovi ravno tiste žlahne rodovine spadajo v gradjanski (purgarski) stan, ki si morajo na drugi poti, postavimo, po poti vědnosti prizadevati, da si pridobé veljavnost in slavno ime. Tako je razmera med žlahnimi in prostimi stanovi lepo vredjena, ker žlahne rodovine imajo, razun pervorojeniga, vse druge sinove v verstí nežlahnih stanov.

(Konec sledí.)

Ogled nove kazenske postave

zoper hudodelstva, pregreške in prestopke.

(Dalje.)

Od kaznovanja nedoraslih.

Nedorašeni zamorejo na dvě strani krivi postati:

- a) s kaznjivimi djanji, ki bi po svoji lastnosti hudodelstva bile, pa se, če jih nedorašeni storé, samo kakor prestopki kaznujejo;
- b) s tacimi kaznjivimi djanji, ki so že same po sebi le pregreški ali prestopki.

Kaznjive djanja perve verste, ki jih nedorasli storé, je kaznovati z zapretjem v odločenem zapirališu, po okolšinah od 1 dnéva do 6 mescov. Ta kazen se zamore zostriti.

Okolšine, na ktere je pri odločevanju časa kazni in poostrenja gledati, so:

- a) velikost in lastnost kaznjivega djanja;
- b) krivcova starost, kolikor bližja je doraslosti;
- c) njegova čud ali dušna narava, po samostalnosti volje, kakor se iz nazočega djanja ali iz poprejšnega obnašanja kaže, po škodljivejših nagnjenjih, hudobii ali nepoboljšljivosti.

S tem kaznjenjem nedoraslih je treba zraven dela, ki se njih močém pileže, vsigdar namenu primerin poduk dušnega pastirja ali kateheta združiti.

Druge verste kaznjive djanja, ki jih storé nedorasli, se prepušajo sploh domačemu strahovanju,

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj X.

V sredo 1. decembra (ranozimna) 1852.

List 96.

Hebrejske melodije.

Po angleškem L. Byron-a, poslovenil Jeriša.

XXI.

Ujeti pevec.

Pri Bablja vodah smo sedeli jokaje
I mislili tužnoga dné,
Ko uplenil sovražnik u hrumi vojská je
Si Salema terge lepé,
I ve, tužne hčerke njegove! plakaje
Ste v svet razpojene bilé!

Ko gledamo vale, ki radostne sile
Svobodno pod nami veršé,
Potirjajo pev; al té vzmage udobile
Ne bodo tujinca željé:
Usahni prej desna mi, vragu ko mile
Iz harfe izmika glasé!

Na verbi, o Salem! zdaj harfa počíva,
Veršati bi imela prostó;
Vsaj hip, ko zašla ti je slava bleščíva,
V spomin mi je pustil le njo:
Nikdar nje glasov mja rokà ne sdružíva
Naj z rečjo pleniteljevo!

Nova znajdba.

(Zoper ovčjo bolezin na parkljih). Časnik „Austria“ imenovan naznani, da so na Angleškem prav preprost pa gotov pomoček za ovce zoper bolezin na parkljih znajdli, ki se je že večkrat poterdil, in je celò patentiran. Obstoí pa ta pomoček iz šolnov ali čevljev, ki so iz guteperče (Gutapercha *) narejeni, ktere bolna ovca obuje, in v ktere se neka štupa potrese, ktera pa še ni na znanje dana. Na Angleškem so že na milione teh ovčjih čevljev prodali, in tudi na Nemško bi utegnili kmalo priti, ker Pruske kmetijske družbe ravno poskušajo zdravilno moč imenovaniga pomočka. „Austria“ pravi, da se bojo tudi na Dunaji kmalo gutoperčni ovčji čevlji s štupo vred na prodaj dobili. — Kadar bomo kaj več o tem zvedili, ali imenovane čevlje s štupo dobili, bomo več o tem povedali.

Od olepšanja vasi.

(Dalje.)

Še več bi zamogli naštetí, kar storí, da je vas od zunaj gerda; ali dobro vémo, da vse ne more olikano biti, ker revšina ljudi ne pripustí, da bi celò razdertih streh, polomljenih vrat, vmazanih hiš, razdertih ograj itd. ne vidili. „Kjer ni nič, je

tudi cesar pravíco zgubil“, je star pregovor; zatò siromakam ne velja naš opomin. Mi govorímo tukaj le od tistih gospodarjev, ki niso tako revni, da bi svojiga pohíštva tudi od zunaj spodobno olepšati ne mógli, in naš namen je le ljudém po kmetih sploh očí odpreti, da bi spoznali, kakor nekteri že spoznajo, da čednost tudi od zunaj je lepa reč, ktera vsacimu človeku dopade, — da čednost vasi tudi k zdravju vasčanov pomaga, — da čednost služi tudi varnosti, večimu terpežu vozov itd., z eno besedo: da lepa vas in pa gerda vas je dvoje. Zna biti, da bo tudi kdo rekel: zdaj ni čas o tem govoriti, da bi kmet svoje pohíštvo lišpal, ker ima na vse strani plačil čez glavo. Znane so nam te težave, ali od tega tudi ne govorimo, da bi kterimu kaj čez njegovo moč svetovali; taki sveti bi bili po pravíci bób v steno. Naši sveti, kteri vam ne bojo prizadjali stroškov, pa bojo že veliko pripomogli k olepšanju vasi, so sledeči:

1. Vsak naj spravlja smetí in vso sodergo kakor dober gospodar na gnojniše dvoriša za polje in senožeti; gnojniše naj si napravi na dobrim prostoru, naj ga omeji in snažno derži, da se gnojnica ne razceja ne po dvorišu in ne po vasi.

2. Vsak naj pred svojo hišo pometa in blato odpravlja, da bo krog in krog njegove hiše čedno. Če stori vsak to pred svojo hišo, bo po celi vasi snažno, in z enim delam se opravi dvojni dobiček: vas je čedna, in vsak si dobriga gnoja nabíra.

3. Pred svojo hišo, če je na cesto obrnjena, naj si navozi vsak čedniga peska in scer toliko, da povikša zemljo nekoliko navzdol od svoje hiše; počasi si bo višji in terde tla tako napravil, da bo voda proti sredi ceste odtekala in bo čedniši memo hiš iti.

(Konec sledi.)

Ogled kmetijstva na Angleškem.

Občne premišljevanja

(Konec.)

4. Deržavni zbor na Angleškem je vès drugačin kakor drugod; tam se vse lepo mirno in redno obravnuje; o praznih rečéh ni prepíra; nobeden ne sili svojih svetov, ako niso potrebni in vgodni; nihče ne tiši na oder, da bi se kazal govorúna; pravi možaki sedijo v zboru. Pa zakaj je na Angleškem tako? Menda za to, ker Anglež je že po svoji natori človek bolj mirne kerví; potem ker so Angleži že od mladih nog vajeni očitniga govorjenja in spodobniga obnašanja v zboru, in tretjič tudi zato, ker poslanci nobeniga plačila ne dobivajo; kdor sedí v zboru, je tedaj pravi domoljub, ki se vde-

*) Od gute perče so »Novice« govorile v listih 14. in 15.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleinweis.**

Tečaj X.

V sredo 8. decembra (ranozimna) 1852.

List 98.

Hebrejske melodije.

Po angleškem L. Byron-a, poslovenil Jeriša.

XXII.

Pobitva Sennacheriba.

Prigromi sem Asirjan ko volk nad ovčnjak,
Ko zlato i ko bager se sveti nja vlak,
I nja kopja blišče se ko zvezde morjá,
Ko penoci valove k nam sinje katljá.

Ko lepenje goré, ko blišči se polét',
Ona vojna z banderi zvečer je uzrét';
Ko lepenje goré, ko jesen povihri,
Že na jutro raztresena, uvehla leží.

Ker po burji sja Azrael *) krila prostrè,
I duhne v sovražnika mimoveršè;
I spavcev oči ostermé, zamerjó,
I njih serca še utripnejo, i — zastanó!

Odprtih nosnic zdaj tù žrebci lezé,
I skoz nje ponosa njih sòp več ne vrè;
Mertvaška njih pena po trati belí,
Ko valovje studena, ki pleska v peči.

I tu jezdcí ležíjo, obličje bledó,
Na čeli svóm roso, na orožji rujò;
I šotori so tihi, zastave samé,
I kopja nedvigana, trombe molčé.

I udove Asurske tarnajo glasno,
I razbiti maliki po tempeljnih so;
I paganov oblast, ki je meč ni poderl,
Je skopnela ko sneg, ko Gospod je pozerl!

Skušnje z živinsko soljo.

C. k. ministerstvo kmetijstva je kmetijski družbi pred 3 dnevi sledeče dopisalo: Po naznanilu c. k. vodstva Gmundskih solnic je nek kmetovavec v Bernau-u skusil, da za kravo koj po teletu je le kamnita sol dobra; živinska (mešana) sol ni dobra, ker krava po nji manj molze. Ravno ta kmetovavec je pa tudi skusil, da ni boljši solí za spitanje mlade in stare govedine kakor je živinska sol, in da je še posebno dobra za spitanje prešičev, ki zadnji čas ne jéjo več radi; ako se jim pa vsaki dan 6 do 8 lotov te solí dá, so za 3 tedne hitreji spitani in njih mast (špéh) je tako dobra in obilna, da na nobeno drugo vižo tako ne.

Ministerstvo želi, da bi se te skušnje razglasile in naj bi kmetovavci mešano živinsko sol poskusili, da se zvé: ali je vse gotovo, kar je omenjeni kmetovavec skusil. Hvala živinske soli za spitanje goved in zlasti prešičev je tako velika, da zasluži, da bi se od več strani poskusila.

Kdor bo kaj poskušal, prosimo, naj kmetijski družbi zvesto naznani, kar bo zvedil.

*) Smertni angelj.

Da žita in detelje pod snegam ne pognijó.

Vsak kmetovavec vé, če zemlja ni merzla, pred ko sneg pade, da posebno žita in detelje pod snegam plesnijo in gnijó, in toliko več, kolikor so v jeseni bolj odrasle in kolikor dalje časa sneg leží.

Kaj pa je vzrok te plesnobe in gnjilobe rastlin pod snegam? kako se da ta nadloga obvarovati?

Gotova resnica je, da brez svetlobe in zraka (ljufta), naj bo scer še tako toplo, nobeno zeliše rasti ne more, in da v nič pride.

Se vrajma včasih pozimi, da gorák veter, gorák dež ali tudi sonce sneg poverh tako stopí, da vès vodén postane. Če na to nanagloma zmerne, kar se večkrat čez noč zgodi, zmerzne sneg poverh in tako terdo ledeno skorjo dobí, da človeka nêse, kar je vsacimu znano. Ta ledena skorja pa zaprè zraku pot v sneg in pod sneg, tedaj tudi do zelenjave in zemlje pod snegam. Če na to, posebno proti spomladi, sopet sonce gorko posije, se ledena skorja ogreje, brez da bi se stopila, pa vendar pripomore, da se bolj rahli sneg pod njo zavoljo sončne gorkote, pa tudi od zemlje, po malim topí. Na to vižo postane med zemljo in snegam nekoliko prazniga prostora, v katerim se izperviga pajčovina, po tem pa plesnoba po rastlinah naredí, in rastline zavoljo pomanjkanja zraka pognijó.

Ti gnjilobi v okom priti, je naj bolje, da se kaj stori, da zamore k rastlinam zrak priti. Pri srednim ali majhnim snegu naj se prepeljejo konji, voli ali krave po tako zmerznjenim snegu cele njive: živina naj gré kakih 5 ali 6 čevljev saksebi gor pa doli po njivi. Je pa sneg debel, naj se njiva z drevesam (plugam) preorje in na tako vižo snežena skorja predere, zraku pot do rastlin in zemlje odprè, in tako gnjilobe obvarje.

Tako delajo pametni kmetovavci po družih deželah, in če jih tud mi nasledvamo, se ne bomo v strahu za jesensko sème in delo klaverno deržali, pa tudi ne bo treba skrbeti, kaj bo, ako bi sneg prepočasno kopnil.

Ni treba, da bi to še le poskuševali, ali je dobro ali ne; ker so obilne skušnje že drugod to poterdile. Lotimo se tega, ako bi treba bilo, brez daljniga prevdarjanja, ker ta reč je tako jasna kot beli dan.

J. Pajk.

Od olepšanja vasi.

(Konec.)

4. Je še več reči, v katerih bi se mogli vsi sosesčani združiti, da se kaj opravi za olepšanje selišč. Nekterih hočem tù omeniti, ki so bolj ali manj potrebne. Skozi celo vas naj se nape-

Ijejo grabni, da se voda lahko odteka, — kar nar bolj je mogoče, naj se zravna svet po vasi, — če je prostor med hišami širok, naj se napravi pot skozi vas kakor cesta, poleg ktere naj se posadi drevje (nar bolji bi bile murve). Je v sredi vasi prostora dovelj, naj se postavi košato dervó — lipa — ktera poleti vaščanom hladno prijazno shodišče ponuja; — v sredi vasi naj se napravi, če se da, vodnjak (štirna), kateri ljudem in živini zdravo pijačo daje. Če je v katerim kraju dosto kamnja, naj se napravi tlák (fláster) po celi vasi. Kaj bi ne le meščani mogli kamniten tlak imeti, vaščani pa ne? Kje stoji to zapisano? Nikjer!

Na to vižo bi se dale vasi ólepšati z majhnimi stroški, in za vse bi bilo to prav koristno in zdravo.

K vsemu temu pa je treba, da so vaščani edinih misel in da spoznajo, da, kakor se mesta lepšajo, naj bi se lepšale tudi vasi, ker te kakor une so prebivališča poštenih ljudi.

O tem pa zamorejo modri župani nar več storiti, če sami spoznajo potrebo čednosti, in si prizadevajo tudi nečimerne sosede prepričati, da nesnaga je gotova škoda na vse strani. Županam zamorejo duhovni gospodje nar bolj na roko iti, ker oni imajo zaupanje pri svojih farmanih in njih prijazno podučna beseda veliko velja.

Ker pa so stare glave dostikrat tako terdovratne, da se ne opravi lahko kaj z njimi, zamorejo g. učitelji o tem veliko storiti, da otroke v šoli učijo o lepšanji in snaženju hiš in vasi, kateri teh nauk ne bojo pozabili, ko bojo enkrat gospodarstvo nastopili. Ti nauki bi se dali otrokam igrati v glavo in serce vtisniti s primernim risanjem hiš, dvoriš, vasi itd.

Za gospodinje kaj.

Novo mjilo (žajfa) se dobí v mjlarski fabriki na Dunaji (k. k. ausschliesslich privil. Industrie-Spar-Seife, Wien, Leopoldstadt, kleine Schiffgasse Nr. 61), kteriga se za perilo le polovica potrebuje, je za tretji del boljši kup, kakor navadna žajfa, in perilu clo nič ne škodje. V več perilnicah imajo že to mjilo.

Ogled nove kazenske postave

zoper hudodelstva, pregreške in prestopke.

Od raznih plemen pregreškov in prestopkov.

(Dalje.)

V nič devanje ali poniževanje naredb oblastnij in podšuntovanje zoper državne in občinske oblastnije.

Kdor na očitnem mestu ali pred več ljudmi, ali v natisnjenih delih, razširjanih podobah ali pisanjih z zasmehovanjem, zasramovanjem, neresničnim pripovedovanjem ali sprevračanjem dogodkov zaukaze ali razsodbe oblastnij v nič devati, ali tako druge k sovraštvu, k zaničevanju ali k pritoževanju, ko nimajo za kaj, zoper državne ali občinske oblastnije ali zoper posamske organe vladarstva gledé na njih uredovanje, ali zoper pričo ali zvedenca gledé na njune povedbe pred sodnijo nadražiti skuša, je kriv, če se v tem delu ne pokaže kako drugo huje kaznovavno djanje, pregreška podšuntovanja in zapade zaporu med enim in šest mesci.

Če bi bil za privoljenje v takošne pritožbe podpis ali dnarne prineske (sklade) naberati, ali k njim nagovarjal, je treba kazni poostriti.

Kdor iz kakoršnega bodi namena, zlasti pa iz lakomnosti ljudi k nagajivim, neuterjenim, pri oblastnijah

po postavnih stopnjah že dognanim pritožbam nagovarja in zapeljuje, ali v tej zadevi dnar izsiluje, je kriv prestopka, in je kaznovati z zaporom do 1 mesca.

Draženje k sovražnosti.

Kdor druge k sovražnostim zoper narode (ljudstva raznega rodú), verske ali druge družbe, posamske verste, ali stanove deržavlanske družbe ali zoper postavno priznane skupšine, ali sploh prebivavce deržave k sovražnim razpertijam med sabo nagovarja, spodbada ali zapeljati skuša, je kriv pregreška, če se ne pokaže, da je to delo kako huje kaznovavno djanje, in naj se obsojuje v hud zapor od 3 do 6 mescov.

Razšaljenje postavno priznane cerkve ali verske družbe.

Kdor na očitnem mestu ali pred več ljudmi, ali v natisnjenih delih, razširjanih podobah ali pisanjih nauke, šege ali naprave kake v deržavi postavno priznane cerkve ali verske družbe zasramuje ali v nič devati skuša, ali njeniga verskega služabnika razžali, kadar božjo službo opravlja, ali kdor se med njenim očitnim bogoslužnim opravilom nespodobno vede, tako da utegne druge pohujšati, je kriv pregreška, če to djanje ni hudodelstvo motjenja vere, in naj se kaznuje s hudim zaporom od 1 do 6 mescov.

Prizadeva za kako vero, ki je deržava ne dopusti.

Ravno tako se zakrivi s pregreškom, in se kaznuje z zaporom od 1 do 3 mescov, kdor za ustanovitev ali razširjenje verske družbe ali vere, od ktere je deržavna uprava izrekla, da se dopustiti ne more, zbore napravlja, govore ima ali razglasuje, spoznovavce nabera, ali kakoršno si bodi djanje započne, ki na to namembo meri.

Javno poniževanje ali v nič devanje ustanov zakona, rodovine, lasti, ali pohvala nepostavnih ali nenravnih djanj.

Kdor naprave ali ustanove zakona, rodovine, ali pravne zapopadke od lastnine v nič deva ali omajati skuša, ali k nenravnim ali po postavah prepovedanim djanjem nagovarja, spodbada ali zapeljati skuša, ali jih hvali ali opravičiti skuša, je kriv pregreška, če se v tem ne najde kako huje kaznjivo djanje, in naj se kaznuje z zaporom od 1 do 6 mescov.

Poškodba pokopališ, odpiranje grobov, odjemanje merličev ali gerdo ravnanje s njimi in tatvina na takošnih rečeh.

Kdor za merliče (mertve trupla ljudi) odločene pokopališa iz hudobije ali nagajivosti poškodje, brezoblastno grobe odpre, iz njih ali iz družih shranovališ mertve trupla ljudi ali posamezne dele taistih samolastno preč odnese, ali z merliči gerdo ravna, se zakrivi s pregreškom, in naj se pokori s hudim zaporom od 1 do 6 mescov. Če pa kdo z lakomnim namenom na pokopališih iz grobov ali raz merličev kaj vzame, naj se to ima za tatvino.

Raznašanje lašnjivih vznemirujočih govoric ali proroštev.

Kdor po očitnem razglaševanju (z nabitki na zidih, z javnimi govori itd.) lažno, za javno varnost vznemirujočo govorico, brez zadostnih uzrokov, jo verjeti, ali takošno, kakor reče, prerokovanje zažene, ali naprej raznaša, je kriv prestopka, in kaznovati ga je s hudim zaporom od 8 dni do 3 mescov.

Postavam nasprotno razglaševanje.

Kdor tako, kakor se je v poprejšnem paragrafu povedalo, glasovanje sodnikov ali naznanila iz obravnav sodnij ali družih javnih oblastnij, kolikor je po postavah prepovedano jih na znanje dajati, razglasi, ali od kakega razglašenja po krivem glas zažene ali naprej raznaša, da ga je kaka javna oblastnija izdala, če prav je vedil, ali mu je iz zadostnih uzrokov verjetno bilo, da